

1-ին էջից

կելով իրենց եւ մերձավորներին, կամովին թողնեին գոյուղը: Խանլարցի ազերի միլիցիոները ստիպում եւ հայերին ստրագել նախադես ղատասված փաստաբուղթ, որի համաձայն այն ստրագրած Գետաշենի բնակիչն իր ցանկանում է վաճառել իր տունը եւ Տեղափոխել Յայատան:

Ստիպված չեղանի Երևար համոզել Ծահումյանի ցըամի արտակարգ իրավիճակի հրամանաւորութանը, որդեսքի մարտական մեթենաներով Գետաշենից դուրս բերեն սպանվածներին: Պարզեց, որ նաման գործողության համար մի բանի ժամ է անհրաժեշտ: Բայց մոտք արդեն ընկնում էր: Խոկ ուղարկում իրավունք չուներ գիտեր մնալ այլտեղ: Որուեցին բերնաթափել այլուրը, Վերցնել վիրավորներին ու Երևաներին եւ Վերադասալ Երևան: Պատզանավորները հույս ունեին, որ կկարողանան հաջորդ օրը ուղերք կրկնելու թույլավորություն սանալ, որդեսզի դուրս բերվեին դիակները:

ՏԵՂԱՅՈՒԹ: Այստեղ գտնվում էին միայն Գագիկի կնոջ ծնողները և նրա վեցամյա դուստ Նահաւան: Գագիկի անեղիայրը գամված էր անկողության: Վաղուց եր հիվանդ: Նրանց աչի առջեսնից դուրս բաւեցին ամենը, ինչ հնարավունք էր տանել, մյուսները շարունակում էին ծերեւին հարցուփորձել հայրուկի մասին, խզակությով հարվածում էին դառկածին: Ինչ-որ մեր կը տնից դուրս բաւեց տառակ կնքոց են փոքրիկ և ամենահասպանական հարցունքը հենց բակում գետին տալավեցին Գագիկի զբանչին, իսկ դստերը բարեկան սկեցին զյուլի ծայրը: Ի գիտություն ամենին հայտնի հայտարարեցին: «Եթե այդ մարդը չներկայանա և չհանձննի իշխանություններին, ապա նրա դստերը կկախեն թի ծառից»: Ազերիների հաւաքարկն այն էր, որ լուրն անդայաման կիասմի հորը, եւ նա, իհարկե, ուտուվ կիայի տանիք: Կիային պահանջում էր նրա համար որ մեռած դստերն իշեցնի ծառից: Ժամկետը սկեցին մինչեւ կեսօնից: Սակայն լուրը Գագ

Իրից: Եվ նոյնինկ նրա թոռը՝ Գագիկը, որ ա-
վարտել էր Երեւանի համալսարանի դատավո-
րյան ֆակուլտետը, որու բառեր արտաքերում
եր այսպես, որ ակնհայտ վկայում էին նրա
ծագման մասին:

Իր տոհմի դատամությանը Գագիկը տեղեկա-
ցավ վաղ մամնությունից, տաշկին ընորիկվ։
Նրա դատին թուրեն սովանել էին կնոջ աշ-
խ առաջ: Գագիկի հայրը ընտանեց չորս սա-
րեկան եր, երբ սկսվեց Հայոց մեծ եղենը: Եվ
նոյնինկ ամենայն մանրամասնությամբ հի-
ւում էր, թե ինչորս մարմնեղ, ճաղաս, դեղ-
նած ատամներով թուրիք վասվոր թոնի մեջ
նետեց իր ապագ քրոջը՝ Վեցամյա Չափենն եւ
թե ինչորս մայրը հետ կացնով հարվածեց
ճաղաս թուրիք զլիսին, որը միանձնամից փո-
վեց գետնին: Եվ աղա, ասես ծիավորի արա-
գությամբ փողոց նեսվեց՝ ծանկելով փորիկ
Մարկոսին: Գիշեր նա թափուն վերադարձակ
իր բակ, մարած թոնից հանեց Չափեն այր-
ված դին եւ թաղեց ճամփեղրին:

Հայդուկը և աղջիկը

Պատմվածքներություն

ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԱՆ

Ուղաթիրի ուղեւոները, որոնց մեջ էին ԽՄՀ ժողովրդական դատավայրոներ, ժունալիսներ, մարդու իրավունքների գծով միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ, դեռև է փաստական նորթ հակաֆին իրենց սերից հայերի բռնի տեղահանման վերաբերյալ։ Միայն Ասծոն է հայտնի, թե ինչ-որու հաջողվեց այդ դայմաններում եւ դեռևս գործող խորհրդային ռեժիմի ժամանակ ուղաթիր բարձրացնել որ եւ թոշել Գետաշեն, որի մասին արդեն խանչորս ժամ ահազանգում եր ող աշխարհը, ծիծ է, երբեմն մոլորկելով հակասական տեղեկությունների մեջ։

Հաջորդ օրը նոյն ուղղաթիռը, նոյն ուղղական անձնակազմով օդ բարձրացավ, ուղղություն վերցնելով դեմի Գետաւեն: Պաևերը կրկնվում էր: Ասես մի մետր անգամ տեղից չեին շարժվել մեծ ու փոքր ամուերը ողջ չերթի ընթացքում: Եվ նոյն ուղեւորներն էին, եւ այսուհի դարձերի նոյն բանակը: Ուղղաթիռը ճանապարհող մարդիկ հասկանում էին, որ մեղք կզորժեն կիսապատակ օդանավ ուղարկելով, իմանալով, որ այնտեղ մի բռու հայեր արդեն կես տարի չեն սահնում ոչ միայն էլեկտրականության համար, այլև ոչ մի գրամ այլուր:

գիկին հասավ միայն հաջորդ օրն առավելացնան: Նա իր իմբանածիքը թողեց Հափումյան նովակում և ուղղվեց Գետաշեն, իմանալով որ ուշացել է, չկասկածելով, որ Երեխան արդեն կենանի էլ չէ: Նա մատում էր միայն այն մասին, որ աղջկա մարմինը չնետեն սեւ րին կեր եւ որ իր հրացանը թշնամիներին չնա նա որդես ռազմավար: Եթե ճանապարհին Գագիկին հաղորդեցին, որ նա դատեր կախել են թի ծառից, նա ոչ մի կասկած չուներ, որ դա հենց օդույի մուտիք մոտ գտնվող ծառն է: Եվ չխալվեց: Սայիսի մեկի լուսաբացին, մոտենալով գուտիին, նա նկատեց որ

...Գագիկը երեսունն անց էր, եր Երեանում աշբ ընկապ քարեկազմ, աչագեղ Աշխենին՝ համալսարանի տօնավարտին, որն ասես բողոք էր հայտարարել նորաձեւության հովերին: Երբէ կարծ փետ չէր հագնում, թե՛ւ միշտ էլ շատ ժամանակակից ժես ուներ: Բայց իր նորաձեւ տարեկիցներից ամենից շատ աշքերգություն էր հնառած, ձիգ հյուսեւունք: Աշխենը ծնունդով Գետաւենից էր: Երկար սղասեցին Երեխայի: Եվ միայն ամուսնական կյանքի վեցերորդ տարում ծնվեց Նահրա դստիկը: Դժվար ծնունդ էր: Դաշտով հաջողվեց փրկել Երեխային: Մահից առաջ Աշխենին կարծես այնուամենայինիվ հաջողվեց լսել Երեխայի ձայնը: Փոքրիկը տառապում էր ալերգիայով: Դժվար նորությունն իրեն զգացնել էր տախս առանձնատես Երեանում, գարնանը և աշնանը: Այդ դասձառով էլ տարվա մեջ մասը Գագիկը դստր հետ ամցկացնում էր Գետաւենում: Այդին նա կապվեց հինավուրց, լեզենդա գյուղին, որը դասմության մեջ հայտնի էր իր հերոսներով: Եվ ուսուվ նա սասցավ Գետաւենից Գագիկ մականունը, որն ամրագրեց Ղարաբաղյան շարժման սկսվելուց անմիջապես հետո: Թե՛ւ Երեմն նրան կոչում էին ֆիդային:

Բավական ցածրից թոշելով Սեւանի վրայով, Մի-8-ը ուղարկվ սկսեց բարձրություն հավաքել, ասես փորձելով բամբել Կարդենիսի եւ Օմարի լեռնաշղթաներին կախված ամուրը: Զախ կողմից, ամուրի դատարկների միջով տեսանելի էին Դաւկեսանի եւ Խանլարի շրջանների գոյութերը: Սարտական օդաչուները վերջին երկու տարիների ընթացքում բավական հաճախ էին թոշում Շահումյանի շրջան, հետոնեն, միայն վերցրած ուղղության եւ արագության միջոցով սահմանելով օդանավի գծնվելու ճաշակը տեղը: Սոտենալով Գետաշենին, օդաչուներն առաջնորդ նկատեցին անդեմից վերձգվող երկնագույն ծիխ Ինչպաները: Դժվար չէր գուշակել, որ դա Գետաշենն է Վաղվում: Զիշ ավելի դեմք հյուսիսի գծնվում է հայկական Կամն գյուղը, որ դեռևս մեկ սարի առաջ էր հրկիզվել, իսկ բնակիչները տեղահանվել էին: Ողիղ օդանավի թիվ առաջ, Գետաշենից այն կողմ, դատկերը կրկնվում էր. ծիխ սյունը բարձրանում էր, անցնելով թթվասւերի մեջ ձերմակ ու բանձր ամուրի միջով: Դա արդեն Սարտականեն էր վառվում:

Ուղարքիոք թռավ Հակոմյանովսկի Վրայով, շրջան գործեց եւ սկսեց իջնել: Ուղետուները, կոտած իյումինատուներին, տեսան թրիչային հրապարակում կուտակված բազմությանը: Դենց ցանկաղաքի մոտ ուղիղ շարժով դրված էին ինճա դագաղներ: Ինչո՞ւ մեկը շարժիչ դրդոյնանի ու աղմուկի միջով գոռաց. «Ղագաղները ինճան են, իսկ երեկ ասացին, որ վեց հոգի է սղանվել»:

Մինչ բեռնում էին մի կերպ մեխված, չներկված դագաղները, ուղետուները գնացին հիվանդանց, որտեղ գտնվում էր վիրավորների նոր խմբավաճակը: Այստեղ էլ ինացան, որ արդեն ճանաղարիին, երբ Գետաւենից Շահումյանովսկի էին տեղափոխում դիակները եւ վիրավորներին, հանկարծ մեթենայում ինչո՞ւ մեկը գոռացել էր. «Խո ո՞ղջ է, ֆիդայի Գաօփկո ո՞ղջ է»: Ղագաղն առանց կափարիչի էր, եւ բոլորը նկատեցին, թե ինչդես անսղասելինեն սկսեց շարժվել դրա մեջ դառկած մարդը, որն ամբողջովին ծածկված էր արյան լերովկներով ու ցեխով: Սորումք կարմիր էր չորացած արյունից:

միայն ճոճանակի լեռ օրորվող աղջկա մարմինը, այլև ծափոց իիշ հեռու խսրված ավտոմատավորներին, որոնք ՆԳՆ Եթրին զրբերի ճմեռային համազգեստով էին: Առանց դանդաղելու, նա մոտեցավ թթենուն, Երկու ձեռքնով բռնեց դարանը աղջկա հենց գիշավերեւից, նկատելով, թե ինչուս է ավտոմատավորների խումբը դանդաղ շցաղատում իրեն թափով բաշեց դարանը, որը Կտրվեց զյուղի մոտից: Դասցրեց դահել Երեխայի անընմշամարմինը եւ դանդաղ իջեցրեց չոր հողին: Այս դահին, Երբ փորձում էր արձակել դարանը արդեն կալտսած աղջկա բարակի դարանցից, հետեւից խօզակորի ուժօֆին հարված ստացավ զյուղին: Նենց այստեղ էլ, թթենու մոտ ողջ զինված ամբողյու նետվեց Գետաենցի Գաֆկիի վրա՝ շարունակելու հաշվեհարդարությունը:

Դեռ արյունուսկած մարմինը, ոսերից բռնած առ առ սկեցին զյուղամեջ եւ նետեցին ուղարկած հրացագությունը:

Օղաշուները որոշում կայացրին ըստ էռ-
թյան ստիլված վայրէց կատարելու Շահո-
մյանի շրջենարկում, որմեսզի գոնե այ-
ստեղ որոշապահեն ապարու:

Նույնիսկ հիվանդանոցի մահճակալին Գագիկը դեռևս արյան թանձրովների ու կավի մեջ էր: Ուրան էլ ջանացին բժիշկները, չկարդացան այն դայմաններում լիովին լվանալ-մարել դրան: Պարզվեց, որ բժիշկներն ընդհանրապես ոչինչ չեն կարող անել Գագիկի հետ, որին այս վայրերում վաղուց կոչում էին Եւ Գետաշենցի Գագիկ, եւ Ֆիդայի Գագիկ, եւ հայորև Գագիկ (նրա մասին այլորես տարեր էին գրու Եկվոր լրագրողները): Զափազանց աւագ էին Վիրավորները եւ չափազանց իից վրաքոյժները: Սակայն հարց միայն այն չէր, որ չեն կարողանան օգնության համեմել ներյաներից հարթություն առած ֆիդայուն: Նրան, հարկե, զննեցին, սակայն ինչուղի հարկն է ոչինչ չկարդացան անել: Սարդուն հրացանի խզակորենով ծեծի էին ենթարկել մի ողջ դյուժին հատուկօկայիններ: Չարվածի էին դեմին, կողոսկրերին, երիկամներին: Ծեծել էին նոսկիսկ այն ժամանակ, երբ նա արդեն արյունոց մսագոնի էր վերածվել: Գետաշենցի Գագիկը հիմա էլ մսագոնի նման ընկած էր արյան ու ցեխի մեջ կորած մահճակալին: Դեմք չէր երւում. ոչ աչեր, ոչ իիք:

դառնալուն հացրդած իրադարձությունների մասնամասները: Միայն ականատեսների դամաճների ընորիկ նա, ոչ առանց դժվարության, փուր առ փուր սկսեց հիշողության մեջ Վերականգնել այն ամենը, ինչ կատարվել էր իր հետ: Դիւց նոյնինիկ այն մտերը, որ գլխով անցան, երբ տեսավ աղջկա ծառին կախված մարմինը եւ ազերի ավտոմատավորների խմբին: Նա հոյս ուներ, որ գոնես հմարավորություն կտան քաղել երեխային և հետ նոր հաջիկ կտսնեն իր հետ: Նոյնինիկ մատեց, թե թուրերին կղամամի, որ ինք ծնունդով սատևն ցի է, և ետեսարար իրեն սանցելն անօգուտ է ոչ մեկին չի մասնի: Այնուա որ, ավելի լավ է միանգամք սղանել եւ վերջ: Միայն թէ թուրերին հանձներ աղջկան: Սակայն թուրերն այդուհես էլ չինացան, որ Նաիրա անունով գետաւենցի աղջկա հայրը ծագումով Սասունից էր:

...Գետաւենցի Գագիկը ծնվել էր Լիքանանում, հայկական փորիկ Անչար գյուղում գողտիկ տեղարդված Միրիային սահմանակից թէ դարավանդին: Երեխան մեկ տարեկան էլ չկար, երբ նրա ընտանիքը, ծոլվելով բարականների անվերջանալի հոսքերին

...1991 թվականի սեպտեմբերին Գետաշենցի Գագիկը ինքը դրեց իր Վերջնական ախտուրուում՝ ղացրաց է ծառայության, ղատերազմական ժամանակներում։ Կաղում էր ազնիցից։ Զախ ձեռքը դժվարությամբ էր բարձրացնում մինչեւ ուսար, մասներ հազիկ էին շարժվում։ Ազ աչքը տեսնում էր խան տոկոսով, ձախը՝ խառասուն։ Գիշացավերը չէին դադարում։ Դեմի համատարած վերերց համար անհամար աշխատություն էր առաջանալու համար։

յով փակել էին բոլոր մուսերն ու Ելերը: Swartererի աչի առջև բալանջները սներից հա-
եւ էի կահույքն ու այլ իրեր: Զարդութեու էին արել լրագործի հեռուստախցիկը, իսկ իրեն
դաշտն վերցրել: Swartել էին նաև Երեք
բժիշկներին, որոնց արգելել էին օգնություն
ցուցաբերել Վիրավորներին եւ աղա Շուտով
բոլոր Երեխն էլ ոստակել էին Կիրովարադի
քան: Գյուղում վեց սղանվածներ կան:
Թոյոյ չեն սախն նանց քաղել: Ընկած են
ուղղակի փողոցներում: Դա արված է սարսա-
փեզներու համար, որմեսզի բնակիչները, իր-

...Ականատեսները ուղղաքիոյ ուղևորներն այս դասմեջին, թէ այդ ամենն ինչպես երկատավկել:

Աղրիի Երեսունի վաղ առավոտյան, օդային եւ հրետանային գնդակնությունից հետո հատուկզոլայինները տանկերի եւ այլ մարտական տեխնիկայի ծածկույթի տակ ներխուժեցին գյուղ: Ակսեցին ցարդել դարդաններն ու մների դռները: Բոլորին հարցանանում էին մի տանի կոնկրետ անձանց գՏնՎելու վայրի մասին: Նեվաճների մեջ եր նաև Գետաշենցի Գաղիկը: Շուտով աօերինները գտան Գաղիկի

